

ZÁKLADNÍ POPIS HODNOT

Asociativní krajina – Zlatý kaňon

ÚVOD

V rámci projektu byly doposud zpracovány materiály týkající trampingu na obecné úrovni, i na úrovni zabývající se konkrétní modelovou lokalitou „Zlatý kaňon“. Materiálů, zabývajících se trampingu jako takového je poměrně velké množství. Materiálů, zabývajících se konkrétně trampingu ve „Zlatém kaňonu“ je o poznání méně, a to i přes to, že se jedná o poměrně zásadní lokalitu z hlediska tématu. Jednotlivými trampskými osadami se zabývá ve svém díle Bob Hurikán v dějinách trampingu od jeho počátku po rok 1940 (Hurikán, 1990). Jedná o stěžejní dílo poskytující cenné informace o jednotlivých trampských osadách, jejich chatách i trampech. V současné době se trampingu ve Zlatém kaňonu částečně věnuje Jan Pohunek (2014 a 2011). Zdrojem informací jsou pak kroniky jednotlivých osad, tak zvané „cancáky“, které jsou však hůře přístupné. Vzhledem k tomu, že se jedná o tematiku poměrně novodobou a poměrně detailní, není možné využít běžných historických ani tematických map. Trampské osady se zpravidla nacházejí v lesních porostech, není proto možné využít ani historických leteckých snímků. Velký význam má tak terénní průzkum, mapování jednotlivých osad, chat a jejich příslušenství, snaha rozeznání jejich typických znaků a jejich hierarchie. K prohloubení problematiky trampingu ve Zlatém kaňonu by bylo jednak vhodné komunikovat s místními trampy, jednak identifikovat původní chaty dle textů Boba Hurikána a identifikovat historicky hodnotné objekty a celky, a to jak z hlediska dochovanosti, tak z hlediska asociace s konkrétní osobou či dějem. V současné době probíhá terénní průzkum, je pořizována fotodokumentace jednotlivých chat a jejich zázemí. Historické chaty, identifikované dle literární rešerše, hodnotné a dochované chaty, identifikované dle terénního průzkumu, a chaty nesoucí vlastní jméno, budou následně zaneseny do mapy. Odhadem se jedná o desítky chat. Do mapy budou zaneseny také doprovodné prvky jako hřiště, klubovny, totemy, osadní ohniště, studánky a jeskyně, stejně tak cesty a pěšiny, často běžnému návštěvníkovi skryté v terénu.

REŠERŠE MATERIÁLŮ

Ideová východiska trampingu ve světě a v České republice

Mnohé z pramenů, které se zabývají historií a současností českého trampingu, spojuje jeho vznik s inspiračními zdroji mládežnických hnutí, a to Woodcraftu, Skautingu a českého

Junáka. Někteří autoři spojují vznik trampingu i s působením organizace IMCA a s vlivem americké dobrodružné literatury a filmu po první světové válce (Waic, 1992). Zakladatelem hnutí Woodcraft byl Ernest Thompson Seton, mj. autor známé knihy Dva Divoši (Seton, 1957). V Českých zemích se hnutím inspiruje v roce 1913 profesor berounského gymnázia Miloš Seifert, který zakládá oddíl „Děti živěny“. O dva roky později se podobné oddíly spojují do tzv. Obce Psohlavců (Kašák, 2009). Skauting zakládá Angličan sir Robert Baden-Powell. Zakladatelem Českého skautingu se stal Antonín Benjamin Svojsík, Jan Hořejší a František Hofmeister (Šantora, 2012). Hnutí IMCA, „Young Men’s Christian Association“, v překladu „Křesťanské sdružení mladých lidí“ (Pávková, 2008), mělo mimo rozšíření křesťanských hodnot za cíl organizování a propagování nejrůznějších sportů jako atletiky, volejbalu, házené atd. Nedílnou součástí bylo i pořádání pobytů v přírodě a letních táborů (Janiš, 2009).

Vedle uvedených hnutí měla velký význam na vývoj českého trampingu americká dobrodružná literatura a film. Především se jednalo o díla J. A. Coopera, J. O. Curwooda, Z. Greye a především E. T. Setona a J. Londona (Šrámková, 2015). Samotné slovo „Tramp“ se u českých, tehdy „divokých skautů“, ujalo na základě románu Jacka Londona „The Road“ z roku 1907.

Tramping v České republice

Souhrnná práce, která by význam trampingu zhodnotila v plné šíři, dosud chybí (Pohunek, 2011). Informace o trampingu jako takovém je možné nalézt v řadě prací (Pohunek, 2011; Noha, 1969, Šrámková, 2015; Waic, 1992). Zpravidla se však jedná o informace obecné, často bez vztahu ke konkrétním lokalitám či lidem, přesto se jedná o cenné informace pro pochopení trampingu především v rovině sociální a kulturní. Především se jedná o popis trampských zvyků, symboliky, folkloru, částečně i architektury. Souhrnnou práci, zabývající se poměrně detailně historií trampingu od jeho vzniku po rok 1940 se zabývá Bob Hurikán (1990). Přes určité výhrady, i z řad trampů, se jedná o stěžejní dílo mající až encyklopedický charakter a zachycující stovky jmen trampů, konkrétní osady, datace jejich vzniku i vznik konkrétních chat a jejich názvů. V poslední době vznikl v produkci České televize v roce 2015 dokument „Zvláštní znamení touha“, který ve třinácti dílech zachycuje nejrůznější aspekty trampingu. Dokument se snaží shrnout celé století trampingu se všemi průvodními jevy a disciplínami. Cyklus popisuje vývoj i změny trampingu v České republice. Popisuje vztah trampingu ke společnosti, jeho vnímání komunismem i masakrování tichých potlachů v lesích. Zmiňuje se trampská filozofie, literatura, publicistika i legendární festival Porta, který začínal v roce 1967. Scénář cyklu zpracoval Fedor Skotal „Ňuf“, který uvažoval i o vydání dokumentu v knižní podobě, což se doposud nestalo. Současným trampingem a jeho stavem ke společnosti či jeho budoucností jsou často předmětem absolventských prací zpracovávaných na pedagogických fakultách. Práce mají zpravidla část teoretickou a část empirickou, kterou tvoří i přepisy aktuálních rozhovorů s trampy (Šrámková, 2015).

Tramprská muzea, stálé expozice a výstavy

V současné době bylo také vytvořeno přechodné „Mobilní tramprské muzeum českých a slovenských trampů“. Významnou osobností muzea je Jiří Jedlička „Fred“, který o doposud nashromážděné sbírky pečuje. Vznik muzea a události tomu předcházející popisuje Šrámková (2015). Roku 2013 se v pražském Letohrádku Kinských konala doposud nejvýznamnější výstavní akce „Tramprská abeceda“. Návštěvníci si na výstavě mohli prohlédnout staré ručně psané kroniky, podomácku vyrobenou kánoi, nebo vyřezávaný totem. Národní muzeum výstavu připravilo ve spolupráci s občanským sdružením „Naše muzeum o. s.“, které sbírá předměty dokládající specifika českého trampingu. Mobilní muzeum uchovává množství různých předmětů a dokladů o historii československého trampingu a vystavuje je na různých jednorázových akcích s obdobnou tematikou. Expozice tohoto muzea je průběžně obohacována o často celoživotní sbírky všech příznivců i členů tramprského hnutí. Velmi důležitým přínosem expozice tohoto muzea je skutečnost, že veškeré sbírky je po dohodě možno zapůjčit na různé regionální akce a tak rozšířit povědomí široké veřejnosti o existenci tramprského hnutí (Šrámková, 2015).

Poblíž modelové lokality „Zlatý kaňon“ řeky Sázavy se nachází stálá expozice trampingu v regionálním muzeu v Jílovém u Prahy. Stálá expozice podává přehled o historii trampingu, jednotlivých osobnostech, sportech, osadách, odkazu trampingu ve filmu i v literatuře. Značná část expozice byla dle slov průvodkyně bohužel rozkradena. Autorem je Václav Eminger „Měch“ z tramprské osady Staří Kamarádi ve „Zlatém kaňonu“.

Ostatní materiály

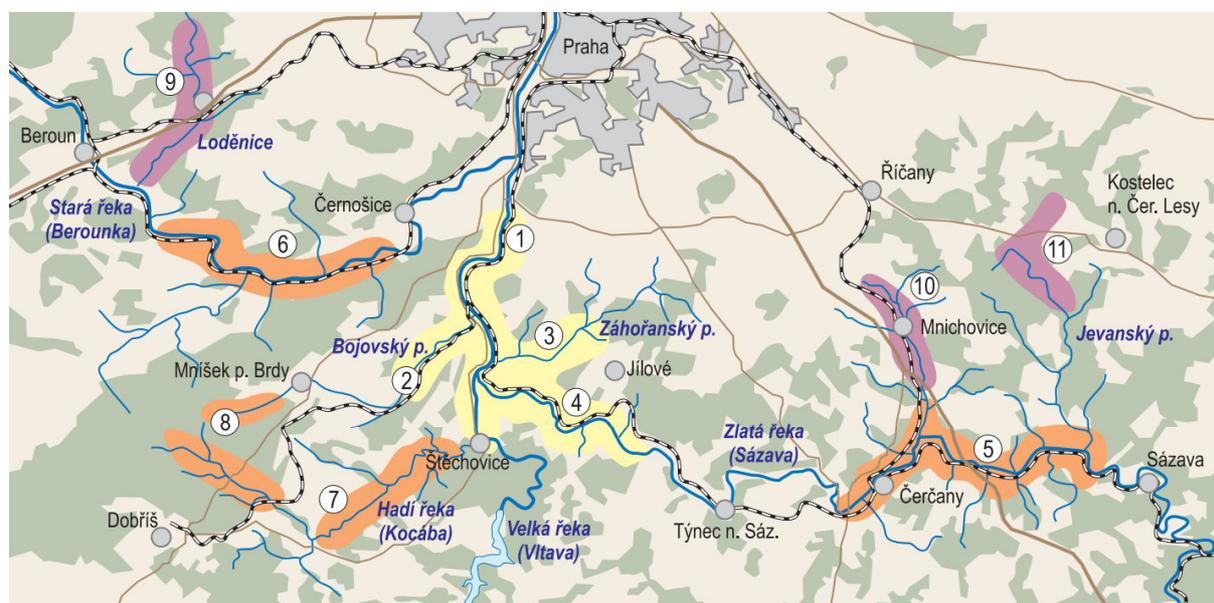
Specifickým zdrojem informací jsou pověsti jednotlivých tramprských osad. Ty vážou k místům navštěvovaných trampy, slouží k dotváření identity těchto míst a posilování jejich romantické atmosféry. Podobně mohou dokreslit kolorit trampingu konkrétních osad tramprské písně, totemy, kroniky zvané „Cancáky“ a samozřejmě dobové fotografie i kresby a malby, mmj. jedním z trampů navštěvující území „Zlatého kaňonu“ byl i Zdeněk Burian „Siddie Burka“.

POPIS MODELOVÉ LOKALITY „ZLATÝ KAŇON“

Základní charakteristika území ve vztahu k trampingu

Zlatý kaňon je území, nacházející se ve středočeském kraji na dolním toku Sázavy mezi Kamenným přívozem a Pikovicemi. Jedná se o hluboké, sevřené zalesněné údolí. Poměrně časté jsou skalní výchozy vystupující přímo z břehů řeky Sázavy. Značně náročný terén umožňuje pohyb pouze po drobných pěšinách, často podepřených tarasy z kamenů, místy se zde nacházejí i kamenné schody či jednoduchá zábradlí z kulatiny. Po levém břehu Sázavy probíhá Posázavská stezka založená roku 1920 (*Kronika posázavské stezky*). Stezka umožňuje

výhledy na řeku a strmý kaňon z Raisovy vyhlídky. Nacházejí se zde i drobné potůčky, studánky, jeskyně a tajuplná zákoutí.

① Ztracená naděje, Rawhide, Haiwata, Yellow, U černouška, Yukon, Eldorado, 20. Mile	⑤ Guebecco, Santa Fé, Hurikán, Uracon, Nebraska, Rocky Hill, Aljaška, Maraňon, Far West, Yukatan, Gold River	⑨ Batalion, Marion, Ford Adamson
② Ohio, Granada, Forest, Arkansas, Ontario, Sevard, Old Fortress, Manitoba	⑥ Oklahoma, Sebega, Nbowaka, Milton, Strong Boys	⑩ osada Zapomenutých, Mirjam, Kazbek, Rudý les
③ Cukrárna, Albatros, Šedesátka, Spálenka, Traps Wille, Hawai	⑦ Utah, Uragan, Rewaston, Lousiana, Dachwood, Tahiti	⑪ Kansas, Colorado
④ Arizona, Nebraska, Dawson, Waikiki, Arroyo, Toronto	⑧ Far West, Cimaron, Mondalay, Brdská zimní brigáda	

Trampské osady v zázemí Prahy. Zdroj: Hurikán (1990), Jakeš-Kayman (1992), Vágner a Procházka (2004)

Svébytný kolorit dodává místu železniční trať 210, známá jako Posázavský pacifik. Do údolí pronikala od 80. let 19. století ze dvou směrů, od Prahy a od Čerčan, přičemž obě větve se spojily roku 1900 dokončením úseku Jílové - Skochovice. Trať zde vede ve strmém svahu nad řekou. Při její výstavbě bylo nutné odstranit překážející skály, vyrazit celkem šest tunelů, vybudovat vysoké násypy a v neposlední řadě vystavět výjimečný 42 metrů vysoký kamenný viadukt nad Kocourskou roklí u Žampachu (Pohunek, 2014). Tato trať měla velký význam pro tramping ve „Zlatém kaňonu“, protože začínala v Bráníku u Prahy, odkud se vyráželo na „tramp“. Zdejší romantickou krajinu popisuje i Bob Hurikán, (1990) jako „nádherné divočiny vonící puškvorcem a balšámem na Zlaté řece, která i toho největšího samotáře uchvátí“. Jedná se o místa, která oběvly první trampové, a to již na počátku dvacátých let. Název „Zlatý kaňon“ se připisuje Bobu Hurikánovi ve dvacátých letech. Ten uvádí, že tato místa byla objevena osadníky již v letech 1918 – 1919, a to polodivokými skauty z party Pepy Počepického, pozdějšího zakladatele osady Rawhide ve Svatojánských proudech. Kolem roku 1920 bylo jedním z nejoblíbenějších míst na Zlaté řece tábořiště „U dubu“, které leželo hned na říčním břehu. Jezdila sem i osada Arizona, do které příslušel i malíř Zdeněk Burian zvaný „Siddie Burka“. Právě trampové z Arizony vystavěli ve Zlatém kaňonu první chatu. Přejichod

od stanových tábořišť k trampským osadám, výstavbu prvních chat, datace zakládání osad a jejich názvy i výpis prvních osadníků popisuje poměrně detailně Bob Hurikán (1990). Vznikly zde osady Arizona (1921), Nebraska (1922), Dawson (1923), Waikiki (1923), Dawson II. (1924), Arroyo (1924) a Toronto 1924. Dále proti proudu Sázavy se v prvních fázích osady příliš nebudovaly, jednalo se o rekreační oblast tzv. letních bytů, využívanou především bohatšími obyvateli Prahy (Hurikán, 1990).

Prvním větším přerývem, který změnil pravidla trampského života nad Zlatou řekou, byla druhá světová válka. Na levém břehu vyrostl výcvikový prostor SS, Posázavský Pacifik byl zase ochromen zabráním tunelů pro účely válečné výroby. Po válce trampský život upadá. Na dolní Sázavě dodnes působí řada starobylých trampských osad, které pořád žijí čilým životem, ale z některých se staly ostrůvky v chatařské sídelní kaši, obklopily je haciendy s garážemi, satelitními anténami a vysokými nepřátelskými ploty. Ani samotné staré trampské chaty se někdy nevyhnuly „zpaďouření“, když bouda změnila majitele a ten se z ní rozhodl udělat „daču“¹ (Pohunek, 2014).

Současný stav území

V souvislosti s metodikou identifikace typologických jednotek historické kulturní krajiny (HIKK), lze jako určující znaky označit samotné trampské chaty, sruby či boudy, jako spolupůsobící znaky různé totemy, písková hřiště na volejbal či nohejbal, pěšiny, kamenné tarasy či schůdky, zábradlí z kulatiny a ukazatele. To vše se nachází v sevřeném, lesnatém kaňonu řeky Sázavy. Toto prostředí náročného terénu bylo pro utváření uvedených znaků poměrně zásadní, protože neumožňovalo dopravu stavebního materiálu. Příjezdové komunikace končí na hranici samotného kaňonu, totiž v Pikovicích a Žampachu. V jádru území nelze postupovat jinak než pěšky, a i to může být problém v případě zvýšené hladiny řeky či v nepřízni počasí. Toto prostředí tak bylo mimo jiné limitujícím pro výběr materiálu ke stavbě trampských chat. Podobně i u samotných chat lze sledovat určité charakteristické znaky, a to jak v použitých materiálech, tak v samotné dispozici. Typickými znaky, co se dispozice týče, jsou různé terasy, verandy, balkony a zádveří. Chaty jsou často umístěné na opěrné zdi překonávající složitý terén. Celkové měřítko jednotlivých chat i dílčích prvků, dveří, oken atd. je zpravidla malé. Základním materiálem na stavbu chat je dřevo, a to v podobě kulatiny z lesního prořezu či prken. Střecha je zpravidla plechová nebo z asfaltové lepenky. Podezdívky, opěrné zdi a komínová tělesa jsou z kamene pojeného betonem. Původní chaty mají jednoduché kování, panty, mříže a petlice. Charakteristický je poměrně častý ochranný térový nátěr, který dává chatám m hnědou až černou barvu. Drobné prvky, jako lemování oken, dveří či klempířské prvky jako okapy, jsou často zvýrazněny zelenou či červenou barvou. Typické jsou názvy chat sestavených z klacků, často březových. Uvedené znaky se opakují u velké části chat a vše působí jednoduše a jasně. Pomocí uvedených znaků je možné alespoň rámcově odhadnout původnost a dochovanost jednotlivých chat.

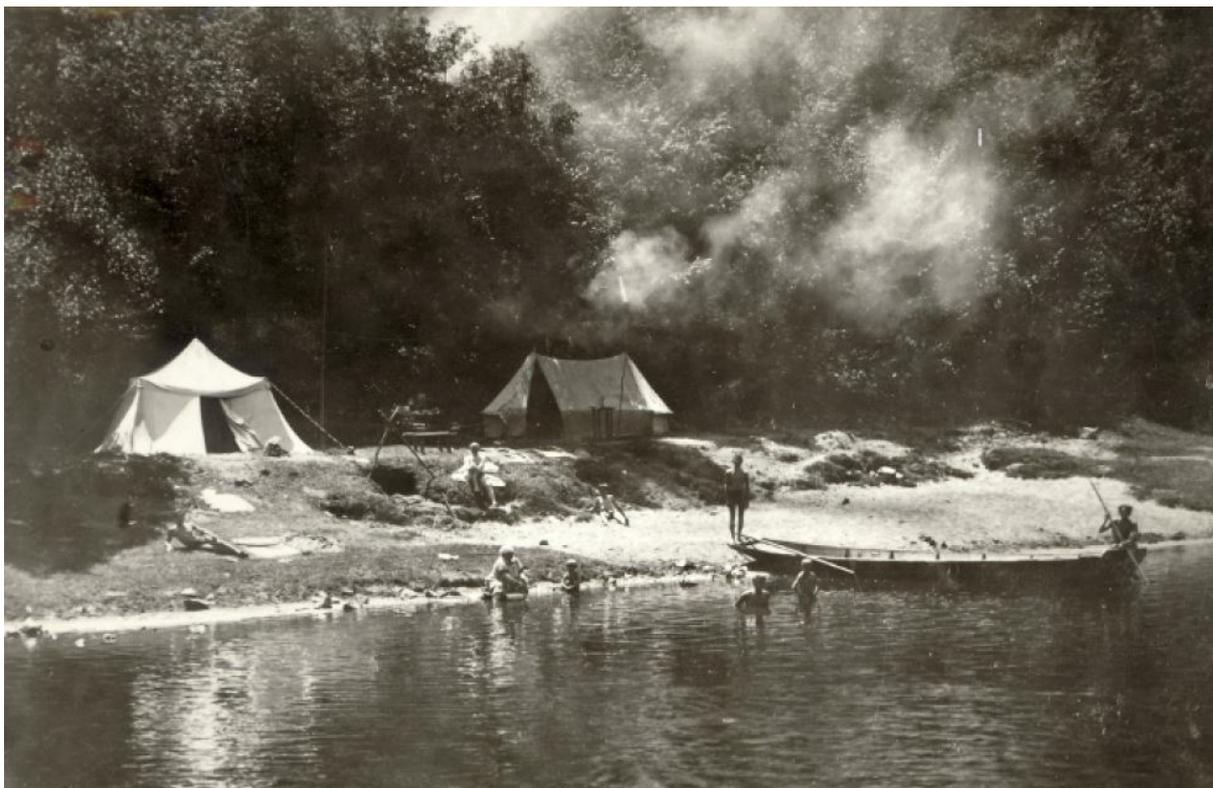
¹ Poznámka autora. Dača – luxusní sídlo ruských miliardářů ve venkovském prostředí.

K dokreslení celkového dojmu je nutné zmínit určité charakteristické zvuky trampských osad. Již bylo uvedeno, že ve Zlatém kaňonu nevede žádná silnice. V běžném dni zde panuje klid a ticho. Je možné zaslechnout štípání dříví, občas zahouká místní lokálka ve skalách, to vše na pozadí tekoucí řeky Sázavy a šelestu listí. Jiná situace nastává při konání potlachů či jiných klání trampských osadníků, které se zde doposud pravidelně konají.

Současné problémy v území a potenciální rizika budoucího vývoje

V současné době lze konstatovat, že v případě trampských osad Zlatého kaňonu dochází k určitému posunu od původních trampských osad k fenoménu individuální rekreace, v některých případech až k určité formě zahrádkaření. To se projevuje jednak u samotných chat, jednak úpravou či „zkulturněním“ jejich těsného okolí. Je možné spatřit formálně tvarované keřové ploty i dílčí výsadby nepůvodních okrasných rostlin a dřevin. Původní charakter v porostu skrytých srubů, boud či chat se na mnohých místech vytrácí a je nahrazen určitou expanzí civilizačních prvků v podobě různých lehátek, plastových židlí či rozkládacích stolů. Jedním z pravidel trampinku bylo nezanechat po skončení trampu žádné stopy. Podobně by tomu mělo být i v trampských osadách, totiž po skončení pobytu vše uklidit do chaty, zavřít okenice, zamknout dveře. Přes uvedené nešvary se zde stále nachází původní, temně hnědé chaty usazené ve skále či v porostu a často lze potkat trampa s batohem na zádech zdravící „ahoj“.

Pro budoucí vývoj území je naprosto zásadní plánovaná stavba dálnice D3, a to úsek Jílové – Hostěradice. Dálnice se přímo dotýká zájmového území, kdy překonává kaňon mostem Sázava v délce 787 m a výšce až 113 m. Dokumentace pro územní rozhodnutí stavby byla dokončena v prosinci 2016, nyní probíhá inženýrská činnost související s vydáním rozhodnutí o umístění stavby. Vydání územního rozhodnutí je stanoveno na rok 2018, zahájení stavby se plánuje v roce 2024.

Osada U dubu, foto datované do roku. Pohunek (2014)

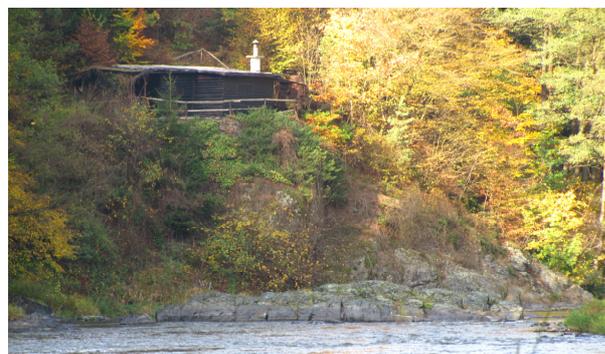
FOTODOKUMENTACE VYBRANÝCH CHAT „ZLATÉHO KAŇONU“

Chata osady Toronto po roce 1923. RMJ

Chata osady Toronto. Mimo vcelku citlivé změny dispozice chaty a její osazení okapy došlo k výrazné změně jejího těsného okolí.

Ukázky několika příkladů zachovalých trampských chat.

PŘEHLED POUŽITÉ A DOPORUČENÉ LITERATURY

ALTMAN, Karel. *Jak někteří trampují*. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Rajče na útěku*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239146-1.

DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7464-843-4.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.

HURIKÁN, Bob. *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, 1990. ISBN 80-7077-432-0.

KAŠÁK, Vladimír. *Počátky trampingu na Kačáku*. Oddělení aktivit v přírodě, 2009. ,

KRŠKO, Jan. *Meziválečný tramping na Rakovnicku*. Rakovník: Státní okresní archiv, 2008. ISBN: 978-80-86772-38-7

JAKEŠ-KAYMAN, K. *Woodcraft, skauting a osmdesátiletý český tramping (1912 – 1992)*. České Budějovice. Rukopis.

JANIŠ, Kamil ml. *Vybrané kapitoly z dějin výchovy*. Opava: Slezská univerzita, 2009. ISBN 978-80-7248-530-7

LONDON, Jack. *Cesta*. Praha: B. Kočí, 1923.

LUDVÍK, Marcel. *Malá encyklopedie turistiky*. Praha: Olympia, 1986. ISBN 27-002-86.

MÁCHA, Zbyněk, ed. *Kronika trampské písničky*. Praha: Panton, 1967. Hudební magazín; 1.

MOIDL, Zdeněk, MOIDLOVÁ, Olga, SMLSAL, Josef: *Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912–2008*. ROSA: Liberec. 2008. ISBN 978-80-239-8345-6.

NOHA, Rudolf. *Odlesky táborových ohňů: vzpomínky na tábornictví, woodcraft, skauting a tramping u nás i ve světě*. Jílové u Prahy: Muzeum těžby a zpracování zlata, 1969.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. 2008.

PECHA, Libor. *Woodcraft*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-353-5

POHUNEK, Jan. *Konflikty českého trampingu*, in: *Historická sociologie* 2/2011, s. 95-106.

POHUNEK, Jan. *Specifika trampské pověsti*. *Národopisný věstník* 1–2, 2010, s. 33–55.

POHUNEK, Jan. *Kultura Trampů* In: JANEČEK, Petr a BITTNEROVÁ, Dana. *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011. ISBN 978-80-7036-315-7.

POHUNEK, Jan. *Trampská teritoria: Okolí Zlatého kaňonu* [online], 2014. [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <<http://www.trampsky-magazin.cz/blog/trampska-teritoria-okoli-zlateho-kanonu-221.html>>

SETON, Ernest, Thompson. *Dva divoši: O dobrodružstvích 2 chlapců, kteří žili jako Indiáni, a o tom, co všechno se naučili*. Praha: SNDK, 1957.

- SETON, Ernest Thompson. *Kniha lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970. 27-058-70
- ŠANTORA, Roman. (ed.) a kol. *Skautské století. Dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák-svaz skautů a skautek ČR. Tiskové a distribuční centrum. Mladá fronta, 2012.
- ŠRÁMKOVÁ, Renata. *Český tramping - specifický životní styl 20. století* [online]. Hradec Králové, 2015 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/aef754/>>. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Semrád, CSc..
- VÁGNER, Jiří. *Tramping a trampské osady v Česku*. in: Geografické rozhledy. 4/11-12. Praha: ČGS. 2012.
- VÁGNER, Jiří., PROCHÁZKA, P. *Vývoj českého trampingu a budování trampských osad*. In: Vágner, J., Fialová, D. a kol.: *Regionální diferenciace druhého bydlení v České republice. UK PŘF KSGRR. 2004*
- Zvláštní znamení touha* [televizní dokument]. režie Václav KŘÍSTEK. Česko, 2015
- WAIC, Marek, KÖSSL, Jiří. *Český tramping 1918-1945*. Praha: Práh, 1992. ISBN 80-900835-7-9.